

Trecutul istoric al mișcării muncitorești din țara noastră, multiplele forme de activitate ilegale și legale, eroismul, curajul, abnegația și spiritul de sacrificiu al luptătorilor comuniști își găsesc expresia în numeroase documente sau obiecte.

Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, dispune de o colecție de piese muzeistice legate de viața și activitatea deținuților revoluționari între anii 1920—1944, în diferite închisori din România.

Alături de materialul documentar și iconografic, un loc important în ilustrarea activității deținuților comuniști și antifasciști îl ocupă obiectele confecționate în închisori, care materializează multiple semnificații.

Multe din aceste obiecte, chiar și atunci când erau lucrate mai stingaci, dovedesc imaginația artistică, dragostea cu care au fost confecționate. Pe lângă faptul că aveau și un scop utilitar, ele erau purtătoare ale idealurilor politice ale celor care le-au lucrat, fiind o expresie a încrederii nezdruincinate într-un viitor fericit. Așa se explică faptul că la foarte multe din aceste obiecte revin simboluri ca soarele, care își împrăștie razele purtătoare de speranță, orașe scaldate în lumină, secera și ciocanul, simbolul luptei proletare, lozinci mobilizatoare.

Depistarea și achiziționarea lor a constituit și constituie o preocupare permanentă a colectivului științific al muzeului.

În momentul de față dispunem de cca 500 obiecte — parte expuse, parte aflate în depozite.

Dreptul la muncă, la organizarea și funcționarea în cadrul închisorilor a unor ateliere de lucru, a constituit, din primul moment al detențiunii lor, unul din obiectivele principale ale luptei comuniștilor și luptătorilor antifasciști.

Cu sacrificii mari, cu riscul înrăutățirii situației lor de moment — bătaii, supunerea la un regim și mai aspru de înfometare și frig, izolarea în carcere umede și întunecoase (sînt cunoscute vestitele celule „H” de la Doftana, „gherlele” de la Jilava, Mislea și Dumbrăveni) deținuții revoluționari duceau o luptă crincenă cu administrația închisorii pentru obținerea regimului politic.

Într-o notă a Penitenciarului Doftana din martie 1927, se raportează că un număr de 52 deținuți comuniști au declarat greva foamei pentru-că li s-a refuzat cererea de a li se acorda regim special pentru deținuții politici¹. „Dar în loc de îmbunătățirea regimului au fost băgați la secția „H”, se spune într-un articol dintr-un ziar muncitoresc².

În decursul anilor de detențiune, cu sprijinul maselor muncitoare din afară, mobilizate de Partidul Comunist Român, Ajutorul Roșu și de alte organizații revoluționare, deținuții revoluționari au reușit să cucerească, între anii 1920—1944, pentru perioade mai lungi sau mai scurte, regimul politic. Prin drepturile dobândite era și acela de a organiza ateliere de lucru proprii.

Existența în închisoare a unor asemenea ateliere avea o triplă semnificație pentru deținuți: morală, politică și materială. Ele favorizau contactul între deținuți, schimbul de idei, posibilitatea organizării lor, creerea unui cadru propice desfășurării unei intense activități politice, precum și legăturile cu cei din afară. Un raport al Direcției Penitenciarului Doftana adresat Direcției Generale a Penitenciarelor, din februarie 1936, semnalează că „deținuții comuniști din Doftana, lucrînd în ateliere, sînt în contact unii cu alții și organizează nuclee pentru educarea deținuților în spirit revoluționar și formarea cadrelor”³.

Pe de altă parte, obiectele vîndute prin rude sau Ajutorul Roșu constituiau un puternic sprijin material și moral dat deținuților.

„În afară de instruirea lor în sistemul în comun, lucrează diferite obiecte pe care le predau familiilor deținuților, care le vînd pe la diferite persoane pentru strîngerea unui fond care servește la întreținerea deținuților comuniști din penitenciar”, se spune într-un raport al comandamentului gărzii Penitenciarului Doftana din 5 octombrie 1934⁴.

„Cu obiectele confecționate mai fac și propagandă” — se continuă în același raport. Într-adevăr, difuzarea obiectelor lucrate de deținuții revoluționari în rîndul maselor largi de oameni ai muncii constituia și un important mijloc de propagandă. Se populariza astfel lupta P.C.R., a Ajutorului Roșu, a deținuților politici revoluționari; cercuri din cele mai diferite categorii sociale, nenumărate personalități ale vieții politice și culturale erau antrenate în acțiunea de sprijinire a deținuților politici. Se organizau „patronaje populare”, „ceaiuri” la care erau puse la licitație obiecte confecționate în închisori; se făcea astfel legătura strînsă între cei închiși și masele de oameni ai muncii din afară. Obiectele deveneau adevărate torțe, mărturii vii ale vieții și luptei celor închiși, ale ideilor ce-i inaripau, ale visurilor lor de viitor.

¹ A.I.S.I.S.P., Fond 47, dosar nr. 4637, filele 18—19.

² „Viața Muncitoare”, 29 noiembrie 1925, fila 2.

³ A.I.S.I.S.P., Fond 55, dosar 5475, fila 7.

⁴ Ibidem, Fond 55, dosar 5340, fila 280.

Obiectele existente în fondul muzeului sînt clasificate după natura materialului din care au fost confecționate și după proveniența lor (închisoarea în care au fost lucrate).

De obicei condițiile de existență în diferite închisori au determinat confecționarea obiectelor dintr-un gen sau altul de material. Astfel au fost lucrate obiecte din piine, os, lemn, metal, piatră, rafie.

În fondurile muzeului se găsesc în număr mai mare obiecte lucrate în lemn. După informațiile pe care le posedăm, din lemn s-au lucrat obiecte în mai toate închisorile de bărbați.

Dintre obiectele din lemn cele mai frecvente sînt : casete de diferite mărimi și forme, vopsite sau lustruite, pirogravate sau cu intarsii în diverse culori ; rame de fotografii și tăvi ornamentate cu motive de inspirație folclorică, tabachere, porttigaret, cutii cu jocuri de șah și table etc.

Autorii unora dintre ele au rămas anonimi, pentru altele însă ne-au rămas date precise. Au executat asemenea piese militanți cunoscuți ai mișcării muncitorești din România. Astfel o serie de obiecte în lemn sînt lucrate de vechiul militant al mișcării muncitorești M. Gh. Bujor, care și-a trecut mulți ani din viață în detențiune (1920—1934 și 1939—1944).

Alte categorii de obiecte lucrate în închisoare, expuse în muzeu, sînt cele din piatră (alabastru), os, metal și rafie împletită.

Deosebit de impresionante prin finețea executării sînt obiectele lucrate din piine, în închisorile de femei. Specializîndu-se, unele din deținute au devenit adevărate maestre, reușind să realizeze mici opere de artă. Se confecționau de la obiecte mici (fructe, flori, legume, capete de expresie) — pînă la statuete, busturi, care reprezentau figuri de eroi ai trecutului istoric al poporului român (Horia, Cloșca, Crișan, Tudor Vladimirescu) precum și personalități ale culturii române și universale (Eminescu, Caragiale, Beethoven, M. Gorki etc.)

Din multitudinea obiectelor existente în fondul muzeului amintim doar pe acelea care au o semnificație deosebită, reflectînd momente impresionante din viața și activitatea deținuților comuniști și antifasciști.

Menționăm, astfel, o casetă din lemn de nuc cu marginile rotunjite, vopsită cu lac negru, avînd desenat pe capac un soare care își împrăștie razele dătătoare de speranță. La mijloc, în culori contrastante, secerea și ciocanul, simbolul luptei proletare, iar în partea de jos o bandă roșie ca o flamură, purtînd lozincă : „Proletari din toate țările uniți-vă !”. În partea de sus a capacului, o chemare indică unul din scopurile pentru care a fost confecționată : „Ajutați pe cei închiși”. Din fișa existentă în arhivă rezultă că această casetă a fost cîștigată de către fostul posesor la o tombolă organizată de Ajutorul Roșu din Arad.

Frumos executată este și o altă casetă cu sertar, de formă dreptunghiulară, de culoare roșie, cu marginile ondulate, avînd pe una din fețe motive florale încrustate, în culori vii.

De mare interes din partea vizitatorilor se bucură și o ramă ovală formată din mai multe rînduri de placaje suprapuse, lăcuită, cu 3 chenare și orificii pentru fotografii de diferite mărimi și forme. Unul din orificii reprezintă fereastra unei celule prevăzută cu gratii. Remarcăm și o pasăre răpitoare cu coada în formă de lanț și cătușe. Rama a fost lucrată în închisoarea din Caransebeș în anul 1942.

O tabacheră de format mare, din lemn lăcuit a fost executată în anul 1926 la închisoarea Jilava. Pe capac sînt desenate soarele și steaua în cinci colțuri — simbolul libertății proletare — purtînd o serie de semnături printre care am descifrat pe cea a lui Constantin Ivănuș, Alexandru Dobrogeanu Gherea, Ion Galuzinschi, ș.a.

În mod deosebit atrage atenția un glob pămîntesc lucrat în atelierul de timplărie de la Doftana. Din relatăriile unor foști deținuți reținem că ideea confecționării unui astfel de glob a fost a luptătorului comunist Ion Fonaghi, care a murit în anul 1929 în închisoarea Doftana, ca urmare a regimului de detențiune. Ei își amintesc că Fonaghi a făcut proiectul și schița ce conținea ideea ruperii lanțului imperialist pe a 6-a parte a globului prin victoria Revoluției din Octombrie. Ea a fost realizată abia în anul 1932 de către frații Farladarschi. Pe globul fixat pe un ax central metalic ce străbate cei doi poli sînt reliefate contururile continerțelor. De jur împrejurul globului un lanț gros ține încătușat un muncitor care acoperă cu spatele o bună parte a globului. Pe cealaltă parte a globului, acolo unde învinsese socialismul, se află figura viguroasă detașată a unui muncitor la picioarele căruia lanțul e întrerupt. Pe partea opusă acestuia o altă figură în genunchi și cu joben în cap — simbolizînd capitalismul — încearcă să reinnoade lanțul rupt.

Într-una din vitrinele sălii a 6-a a muzeului se află un basoreliev din metal de formă cilindrică cu diametrul de 30 cm., reprezentînd interiorul unei celule în care se află un deținut șezînd, avînd cătușe și lanțuri de picioare și un butuc alături, prins de lanț. De jur împrejurul medalionului, o lozincă în limba maghiară : „*Distrugeți zidurile de piatră ale închisorilor și eliberați pe cei închiși*”.

Printre obiectele din miez de piine aflate în fondul muzeului și care prezintă o mare atracție pentru vizitatori sînt de menționat cele reprezentînd capete de negri și negrese. Au fost executate și răspindite în întreaga țară în anii 1935—1936 în timpul războiului italo-abisinian, ca un omagiu adus luptei drepte a poporului abisinian.

Mărturiu vii ale unui trecut glorios de luptă, obiectele originale lucrate în închisori suscită un interes deosebit pentru vizitatorii de toate vîrstele, ai muzeului, din țară și de peste hotare, ele reflectînd momente impresionante din viața și activitatea deținuților politici revoluționari din țara noastră.